

Panun rakinoita

*"— Terve löyly, terve lämmin,
terve kiehuva kivonen.
puun löyly, häkärän lämmin,
kiven kiukku-hengellisen."*

"Lopetan tähän ja lähdän suomalaisen saunaan, jossa joka viikko käyn. Siellä ajattelen sinua aivan erikoisesti". Näin päätti äsken saapuneen kirjeensä sveitsiläinen ystäväni, jonka kanssa näistä makoisista, saunailoista, kerrat monet oli puhe. Hän kertoi m. m. jo tutustumisviikkojemme aikana silloin sen, että hän säännöllisesti käy suomalaisessa saunassa, jonkalainen hänen kotikaupungissaan on. Ja siinä samalla jo periaatteessa sovittiin, että me — ehkäpä jo tulevana suvena — kokeilemme yhdessä sitä Saunanaran Kesälänkin kuulua (eiväthän naapurit älähä, kadekielihiin kalaha?) saunaa. Mukava mies, tämä Paul, asian ymmärtävä alppimaan kasvatti. Mukavia terveisiä tuollaiset vieraalta maalta.

Saunan toivossa, lauantaisaunan peräti, saunauksista merkityksellisimmän, aloitan alakertani tällä ja turvaudun sitten jutunjatossa isoisempiin saunamestareihin, sellaisiin, joiden saunasuutsutuksia on oikein kirjoihin ja kansiin pistetty. Kauanko lie työpöydälläni tässä lojunut siroasuinen kirja, oikea saunakirja, jonka

kannessa piirottaa kiulun kuva ja nurkassa harottaa irrallinen koivunlehti, ei ihan tuores, mutta juuri sen verran ruskehtava kuin toiskertaisen vihtankäytön jälkeen syntiseen kehoon taikertunut lehvä on. Ja kirjan nimi on "Suomen sauna kansanrunouden ja kaunokirjallisuuden kuvaamana". Sitä kun selailee, niin väliin tuntuu, että jo helpoittaa, mutta väliin saunahimo taas tuntuu kasvavan ja katse hakeutuu etsien kellon: montako tuntia vielä vihtalöylyihin.

Kirjan tarkoituksena on esitellä meille ja vieraillekin, mitenkä suomalainen kansanrunous ja kaunokirjallisuus kuvaavat saunan. Tässä yrityksessään voi kirjan sanoa hyvinkin onnistuneen, sillä tekijäluettelo on siksin monipuolinen ja moniniminen. Siellä vilahtelee minulle jo vanhastaan tuttuja saunajuttuja ja saunajutun kertojien nimiä, sellaisia kuin Juhani Aho ja hänen Sasu Punaisensa, joka kai oli ensimmäinen kaunokirjallinen kosketuskohtani saunaan, josta kyllä joskus löylyn suoman leppoisuuden suonissani soudellessa olen itsekin yrittänyt runoilla. Sitähän ja sillehän ihminen runoilee, jota rakastaa ja palvoo! Siellä on Kivi, jonka joulusaunaukseen — Ahoa ennen kylläkin luettuun — muistan vastaa myöhem-

mässä vaiheessa kiinnittäneeni huomiota, siellä on Kiannon runo "Kotoisesta kylystä", ylistys puhtaaksi sielun ja ruumiin puolesta tekeväille saunalle, siellä — siinäpäähän se — Iki-Kiannon mainio Jooseppi ja vallesmanni riihisaunassa, tuo klassillinen kohta, jonka Tunjan isäntä tässä tuonnoin itse esitti radiossa niin makoisasti, että olisi totisesti voinut luulla mikrofoonin todella kavunneen kahden miehen aikamieslöylyyn. Siellä on myös tuo Ahon lastuista eräs kaikkein lautuimpia "Kotoinen kyläni". Siellä siunailee Samuli Paulaharju vanhaa savusaunaa aloittaen tarinansa vähän niinkuin oululaiseen tyyliin: "— Vaikka se on naamaltaan nokinen kuin riihimies ja sydämeltään syntisenmusta, on se silti otollinen ja kaikilta kaivat- tu."

Sauna on kuin pyhiinvaelluspaikka, se on kuin uhritemppeli, miten hänet sanoisin — sinne kun kesäsaunaankin ensilöylyt hujauttaa tuomenkukan aikaan ja hihkaisee, jotta terve sauna, terve löyly, terve — vieraankin varelle, niin jop' on lystiä. Ja saunan lämmityksessäkkin on seremoniansa ja se vaatii hartautta ja perinteitä. Kun tässä vähän tuskailin ystävälleni Vanhalemiehelle, jotta ei tahdo enää malttaa istuskella saunanpesän suulla ja tuijottaa tulehen — mikä taika siinä liekin, tulessa —, sanoi veljeni, jotta sitten, jos ei siihen ole aikaa, ei sitten enää mihinkään — Voipa olla.

Sauna on kulttuurilaitos, suomalaisista vanhin ja tekee siinä suhteessa siis

kansamme merkilleksi, että meillä on kulttuurilaitos maaseudulla melkein joka talossa. Tästä saa minut entistä vakuuttuneemmaksi tämäkin kirja, josta voim äsken nimettyjen lisäksi poimia monta muuta tuttua nimeä, yleensäpä melkein jokaisen kunnan miehisen kynäilijän, peräti jonkun naisenkin, kuten Minna Canthin. Sakari Pälsi — tottahan toki, Väinö Kataja, Kyösti Vilkuna, Eino Leino, Joel Lehtonen, Larin-Kyösti — helpompi olisi kait luetella, kuka ei ole kirjoittanut saunasta, mutta jatkan silti vielä pistokokein. On näitä pohjanpuoleisia, kuten Ivalo, Haanpää sotakor-pisaunoineen, Merenmaa. Sitten tietysti mestari Sillanpää, onpa Valtarikin, on Akseli Gallen-Kallela — sepä lystikästä, on sitten urheilusaunailijat Jukola ja Tahko jne. jne. Näyttää siltä, että Kianto on, niinkuin oikeastaan korpikirjailijan sopiikin, saunakirjailijamme numero yksi, vaikka häntä mainehikkaampia vielä lienevätkin Aho ensin, Kivi sitten. Kiannolta useimmat katkelmatkin tässä ovat.

Kun tätä kaunokirjallista saunajuhlaa täydentää kansanrunous Agri-colan saunomisohjeista ja Lönnrotin loitsurunoista alkaen, Kalevala kaikkienensa, Kanteletarkin kahesti, kun on taikoja ja sananparsia ja kaiken kehystänä taiteilija Aarne Nopsasen näpsäkkä kuvitus niin melkein yhdeksänkymmentäkuusiprosentista saunasta vastaa, kun mielikuvittelee, muttei ihan sentään . . .

Panu.